

BÉRES ZSUZSA

sajtóreferens
Debreceni Egyetem, M. Tóth Ildikó Sajtóközpont
beres.zsuzsa@unideb.hu

90 ÉVES AZ EGYETEM FŐÉPÜLETE

Bár az 1912-ben létrehozott Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem 1914-ben megkezdte működését, az oktatóknak és hallgatóknak hosszú éveket kellett várniuk arra, hogy végre birtokba vehessék az intézmény központi épületét. Az építkezést és az ünnepélyes avatást követően 90 éve az 1932/33-as tanév volt az első, amely már a Főépületben kezdődhetett.

Kulcsszavak: egyetemtörténet, főépület avatása, fotókiállítás

DEBRECEN UNIVERSITY'S MAIN BUILDING CELEBRATES ITS 90TH ANNIVERSARY. Nevertheless professors and students had to wait for several years to finally occupy the main building of the Hungarian Royal University of Debrecen (founded in 1912), nevertheless it commenced operating in 1914. 90 years ago, following the construction and the inauguration ceremony, the 1932/33 academic year was the first to begin in the Main Building.

Keywords: university history, inauguration of the main building, exhibition

2023-ban közös fotókiállítással emlékezett a kilenc évtizeddel ezelőtti történetekre a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (DEENK) és a Rendezvénykoordinációs és Alumni Központ. Az épület szintjein kiállított tablókon, installációkon megtekinthető fotográfiai interaktív módon mutatták be az építkezést.

A kiállított csaknem ötven fotográfia az Artivive nevű letölthető mobiltelefonos alkalmazás segítségével kelt életre, <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.artivive&hl=hu&gl=US&pli=1> valamint egy, kifejezetten a tárlat miatt létrehozott QR-kód révén https://dea.lib.unideb.hu/search?query=F%C5%91%C3%A9p%C3%BClet90&scope=80258777-5c47-447d-b342-752a530e0c65&spc.page=1&view=grid&spc.rpp=60&fbclid=IwAR1ThFQT7vGLftI3qn6Sh8U9yhD_qfZi7HvgYZxI-ipvKR28cMjPRQ930Hs a látogatók a DEENK teljes digitális galériá-

Beérkezett: 2023. 01. 05.
Közlésre elfogadva: 2023. 04. 15.
Copyright GERUNDIUM

jához hozzáférhettek, ahol több mint kétszáz további fotó található az építkezésről, betekintést nyerve ezzel a Főépület történetének meghatározó korszakába.

Pünkösöd vasárnapján 1932. május 15-én, az egyetem Díszudvara adott otthont a négy év alatt elkészült Főépület avatóünnepségének. Az 1912-ben alapított Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem 1914-ben kezdte meg működését, megfelelő épületek hiányában elsősorban a Református Kollégiumban, és a város különböző területén bérelt helyiségekben. Az egyetem vezetői kezdettől fogva sürgették a központi épület felépítését, hiszen előadó és szemináriumi helyiségekre, valamint szakkönyvtárakra szükség volt a komoly és eredményes oktató, valamint tudományos munkához. Debrecen városa hatalmas, 80 hold területet ajándékozott az egyetemnek a Nagyerdőn, emellett az építkezésekre 5 millió, a klinikai kórházak létrehozásához pedig további 3 millió koronát és 25 hold területet adományozott.

A központi épület alapkövetétele

Az egyetem központi épületének alapkövetételei ünnepségét 1927. június 3-án tartották.

„Legyen ez a kő olyan szilárd alapja a föléje emelendő egyetemi központi épületnek, mint amilyen biztos alapjai ennek a fiatal egyetemnek azok a nemes tradíciók, melyeket elődje, a háromszázados debreceni Református Kollégium hagyott reá... Ez az áldásos termékenység honoljon továbbra is e falak között s neveljen most már mint egyetem is sok és híres bajnokot a tudománynak s a hazának egyaránt...”
– tartalmazza az alapköben elhelyezett, réztokba rejtett okmány szövege.¹

A fedőlapon a rendezvény megbecsült vendégei teheték – jelképesen – az első kalácsütéseket, egy-egy mondat kíséretében: Gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter: „*Törhetetlen hittel a vallás, az erkölcs és a művelődés nevében.*”² Baltazár Dezső református püspök: „*Elvész a nép, amely tudomány nélkül való.*”³ Magoss György polgármester: „*Ez az intézmény, amelynek alapkövét itt letesszük, szolgálja hazánk javát, hirdesse nemzetünk dicsőségét kelettől nyugatig, északról délig, a földtől az egekig és a föld színétől a föld közepéig.*”⁴ Illyefalvi Vitéz Géza rektor: „*Viruljon benned örök tavasz, melyben a tudás fáján a honszerelem virágai nyíljanak.*”⁵

¹ *A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1926–27. tanévről.* 94. o.

² *I. m.*, 93. o.

³ *I. m.*, 93. o.

⁴ *I. m.*, 93. o.

⁵ *I. m.*, 93. o.

A Főépület építése

Az ünnepséget követően, 1927. szeptember 27-én a földkiemeléssel az építkezés is megkezdődött. Az 1927/28-as tanévet értékelő beszámolóban így írt Verzár Frigyes leköszönő rektor: „...*ott, ahol egy évvel ezelőtt az alapkövet tettük le, ma emeletes falak nőnek és reményünk van arra, hogy még a tél beköszöntése előtt a tető is rákerül a büszke épületre.*”⁶ Az új épület – a tervek szerint – az egyetem három fakultásának és az 500 000 kötetes könyvtárnak, valamint az egyetemi hivataloknak ad majd otthont az átadást követően.

A munkálatokat maga a tervező, Korb Flóris irányította, a kivitelezésért pedig Stégmüller Árpád debreceni építőmester volt felelős. A megbízást azzal nyerte el, hogy vállalta: a gazdasági nehézségek vagy az emelkedő építőanyagárak ellenére sem lesz drágább az építkezés költsége. Könnyen tehetett ilyen ígéretet, hiszen saját téglagyára volt. Korb Flóris nagyszabású terveiben az épületet kupolás tetőszerkezet borította volna, a két kiugró, bástyaszerű toronyra meteorológiai és csillagászati megfigyelőállomásokat álmodott, maga az épület pedig „U” alakban ölelte volna körbe az egyetem előtti parkot. A központi épület soha fel nem épült hátsó szárnyában a természettudományos képzés kapott volna külön helyet.

A központi épület főfrontja 108 méter, mélysége 88 méter, területe 6200 négyzetméter. Az ötszintes épület alagsora szinte labirintus, a felsőbb szinteken művészi kiképzésű lépcsők, folyosók kötik össze a szemináriumi és előadótermeket, professzori szobákat. Az épület központja a 29 méter magas, 700 négyzetméter üvegtetős Díszudvar, amely különböző ünnepek, rendezvények színtere. Falain márványablakon a Református Kollégium és az egyetem leghíresebb diákjainak, professzorainak nevei emlékeztetnek a debreceni felsőoktatás hagyományaira.

Egy évvel később – az 1928/29-es tanév beszámolójában – még mindig az építkezés akadozásáról számolt be Darkó Jenő rektor:

„Központi épületünk... a maga monumentális falrendszerével impozánsan emelkedik az ég felé, s már javában folynak felette a betetőzés munkálatai... Az építési munkálatoknak azt a kényszerű megszakítását, melyet részben a hosszú téli és tavaszi fagyok, részben bizonyos technikai nehézségek idéztek elő, már szerencsésen túljutottunk...”⁷

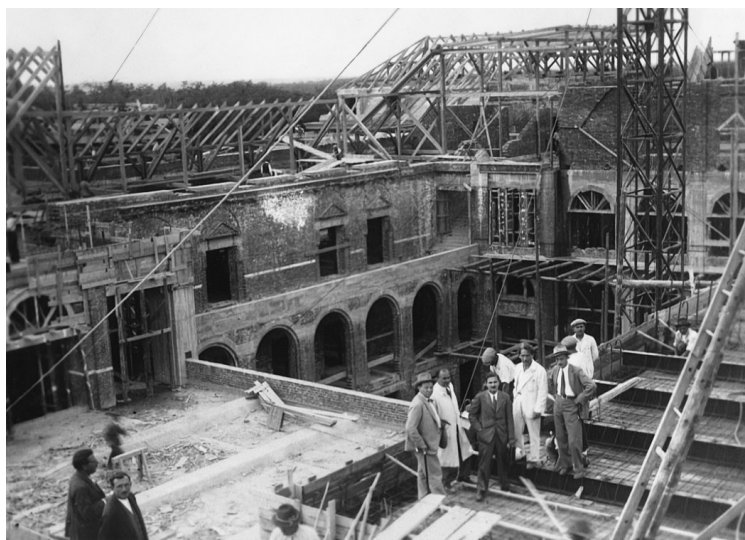
Egyszerre zajlott az építés, a vasbeton, az ács, a bádogos és a cserépfedő, valamint a különféle gyárakban és műhelyekben a vasszerkezeti, felvonó, kőfaragó, műkö, asztalos, lakatos, műlakatos, szobrász, padlóburkoló és berendezési ipari munkák. 1931 tavaszán rövid leállást követően újra megindult, és folyamatos volt a munka.

⁶ *A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1927–28. tanévről.* 63. o.

⁷ *A Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem Almanachja és Évkönyve az 1928–29. tanévről.* 222. o.

„Augusztus 31-én... 500-nál több ember dolgozik az ország ezidőszerint legnagyobb építési vállalatánál... A jövő tanévre vár a belső munkák egy részének elvégzése és a bebutorozás s mindezekre a költségek előteremtése. Hangsúlyozom, hogy az állam nem engedheti meg azt a luxust, hogy ez a kész épület üresen álljon...”⁸ – írja az 1929/30-as tanév beszámolójában Csánki Benjámín rektor.

A központi épület építésével párhuzamosan elkezdődött a professzori villák és a Főépület előtti park kialakítása is. *„Kívánatos, hogy az épület környékének parkírozása még ez évben mielőbb megkezdessék... a parkba az épület előtt Méliusz Péter, Huszár Gál, Szenczi Molnár Albert és Komáromi Czipkés György szobrai állíttassanak fel.”*⁹ – olvasható a rektori beszámolóban.

Időközben az egyetemi építkezések művezetősége is megtette szokásos éves jelentését:

„...elkészült [...] a díszudvari üvegtető a páramennyezettel együtt és az oldalvilágító üvegtetők. Jelenleg a külső díszvakoló, vízvezeték, csatornázás, villanszerelő és egyéb iparos munka van folyamatban... A főtörekvés arra irányul, hogy a külső és belső díszvakoló munka a nyári hónapok alatt befejezést nyerjen.”¹⁰ – írta 1930. július 9-én kelt jelentésében vitéz Herczegh Zsigmond főmérnök, építési ellenőr.

⁸ A Debreceni M. Kir Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1929–30. tanévről. 106. o.

⁹ I. m., 106–107. o.

¹⁰ I. m., 207. o.

Szentpéteri Kun Béla rektor szerette volna, ha a következő tanévet már az új épületben kezdhette volna az egyetem, azonban „...az a kéréssem, hogy az épület az 1931-32. év kezdetén legalább részben adassék át rendeltetésének mindenütt kedvező fogadtatásra talált ugyan... azonban a nehéz pénzügyi helyzetben még a bebútorozás felől intézkedés tételére sem kerülhetett sor.”¹¹

1932. április 23-án lehetőség volt arra, hogy a csaknem kész állapotú épületbe beengedjék az érdeklődőket és az újságírókat. A helyi előkelőségek, a város vezetői és a sajtó képviselői bejárhatták az akkor még üres termeket, folyosókat. A Debreceni Újság munkatársa szerint lenyűgöző volt a hatás: „Másfél órája járkálok az épületben emeletről emeletre, s nem tudok betelni az egyes épületrészek szépségével.”¹²

Az építkezés befejeztével a Kollégiumból és a többi ideiglenes helyszínről – a klinikákat ellátó gazdasági hivatali egységek kivételével – az új épületbe költözött az egyetem vezetése. A földszintre a Gazdasági Igazgatóság, a Quaestura (Tanulmányi Hivatal), a Tanárképző Intézet, az I. emeletre a hittudományi kar helyiségei kerültek. A II. emelet a rektori hivatal és a jogi kar helye lett. A III. emeleten kapott helyet a bölcsészet és egy 340 fős nagy előadóterem, míg a IV. emeletet a természettudományi kar vehette birtokba. (A költözés ténylegesen csak 1932. július 15-re fejeződött be.)

Közben szépen haladt a Tisza István tér „csinosítása”: kiirtották a bozótot, eltávolították a felhalmozott építőanyagot és elegyengették a földet.

„Ez a sok vonatkozásban páratlan szépségű, a százhusz holdas erdős parkban összefüggő egységet alkotóan elhelyezett egyetem, magasba emelkedő központi épületével, előtte az ország legnagyobb városi terével, amelyet a Debrecen város történeti characterét adó reformáció vezéralakjainak szobrai díszítenek, s amelyet sugárút csatol a város szívéhez, minden időben hirdetni fogja a nagyságát és dicsőségét azoknak, akik a nemzeti kultúráért az erőn felüli áldozatot sem találtak soknak...”¹³ – olvasható az egyetemi almanachban.

A Főépület avatása

Végül 1932. május 15-én, pünkösd vasárnapján a Díszudvar adott otthont az épület ünnepélyes avatásának. „A debreceni Tisza István Tudományegyetemnek ma országgraszoló ünnepe van. A központi palota megnyitásával befejeződik az a hatalmas mű, mely két évtizedig tartó szívós munkával a Tiszántúl legnagyobb metropolisában végvárat emelt a magyar nemzeti kultúrának.”¹⁴

¹¹ A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1930–31. tanévről. 112. o.

¹² Debreceni Újság, 1932. április 24., 9. o.

¹³ A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1930–31. tanévről. 112. o.

¹⁴ Debreceni Újság, 1932. május 15., 9. o.

A *Debreceni Ujság* már a vendégek előző napi érkezéséről is ír, és részletezi az avatóünnepség programjait is. Az eseményen Magyarország kormányzóját Petry Pál, a magyar kormányt Szily Kálmán államtitkár képviselte. Mint vendég, megjelent az ünnepélyen gróf Klebelsberg Kunó nyugalmazott kultuszminister is, akinek komoly szerepe volt a központi épület kivitelezésében.

Az ünnepély istentisztelettel kezdődött a református Nagytemplomban, ezt követően vonultak a meghívottak az alkalomra ünnepi díszbe öltöztetett központi épületbe. Az egyetemi közgyűlés a Himnusz elhangzása után Neuber Ede rektor megnyitóbeszédével kezdődött.

„...A Központi Épület megnyitásával a Tisza István Tudományegyetem formailag befejezést nyert... Csak az épület új, az intézmény azonban régi: az ország legrégebbi intézményei közé tartozik, nemes és régi patinával bevont, szellemileg és formailag egyaránt több évszázad talajában gyökerezik... A tudományok ápolása és fejlesztése mindenkor a népek fejlődését jelentette... Elpusztul a nép, amely tudományok nélkül való.”¹⁵

Az avatóünnepségen Szily Kálmán államtitkár a magyar állam köszönetét fejezte ki a két nagy „jóltevőnek”: a debreceni református egyháznak és Debrecen szabad királyi városnak.

„...a természet örök és megváltozhatatlan törvénye szerint a jövő az ifjúságé és olyan a jövő, amilyen az ifjúság... Magnifice Rektor! Átadom rendeltetésének ezt az épületet. Méltóságodnak és utódjainak szent kötelességévé teszem: örködjenek azon, hogy ez az épület időtlen-időkéig a tudománynak és a magyarságnak bevehetetlen vára legyen.”¹⁶

¹⁵ *A Debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1931–32. tanévről.* 118–119. o.

¹⁶ *I. m.*, 122. o.

A debreceni polgárok áldozatosságát, amely nélkül nem épülhetett volna fel az egyetem központi épülete, Vásáry István polgármester méltatta:

„...ez a századok összeforrottsága, századoknak közös történelme, amely az ősi főiskola és a város lakosságának lelkében soha el nem választható közösséget, ... teljes lelki egységet hozott létre... Ebben az órában, amikor az épület rendeltetésének átadatik és így az egyetem századokra új otthonhoz jut, tekintetünk egyrészt a múltba vetődik vissza, másrészt előre a jövőbe szegeződik.”¹⁷

Az építőmunkában részt vevő iparosok nevében Bessenyei Gyula asztalosmester mondott beszédet. A tudomány új csarnokát Baltazár Dezső püspök áldotta meg. Az épületet az egyetemi polgárok nevében Neuber Ede rektor vette jelképesen birtokba. Az ünnepség az Arany Bika szálló dísztermében folytatódott egy 600 személyes díszbédél, majd Kerekes Ernő jogász- és Varga László bölcsészhallgató kormányzógyűrűs doktoravatójával folytatódott a frissen avatott Főépületben. A programok sorában a Felsőoktatási Egyesület közgyűlése következett, amelyet a Déri Múzeumban tartottak, de még a pallagi akadémián is tettek látogatást vasárnap délután az avatásra érkező vendégek, akiket teaesten látott vendégül a város polgármestere az Arany Bika üvegtermében. Ugyanitt táncest és ünnepi hangverseny is várta a közönséget. A programsorozat hétfőn egy hortobágyi kirándulással zárult.

Ahogy a *Debreceni Ujság* írta: „A pünkösdi vasárnapi és hétfői ünnepségek kétségkívül felejthetetlen eseményei maradnak a Tisza István Tudományegyetem történetének.”¹⁸

¹⁷ *I. m.*, 124–125. o.

¹⁸ *Debreceni Ujság*, 1932. május 18., 5. o.